

מאמר 1: "שיעור מולדת", אברהם ב' יהושע

הכותב: אברהם ב' יהושע, מבכירי הסופרים בארץ, פרופסור אמריטוס לספרות באוניברסיטת חיפה ומעורב בשיח הפוליטי בישראל.

הבמה: עיתון הארץ, י"ד באייר תשס"ו, 12 במאי 2006; המאמר פורסם שנית בספר אחיזת מולדת, בשם "סערה ישראלית-יהודית בווינגטון", הקיבוץ המאוחד תשס"ח, עמ' 60–67.

תקציר: המאמר נכתב כהבהרה וכהצטדקות של הכותב על דברים שאמר על עתיד העם היהודי בכינוס הוועד היהודי האמריקני בווינגטון בראשית מאי 2006, ושעוררו בקהל כעס.

הכותב מזכיר את הניסיון הטרגי של העם היהודי במאה העשרים ומדגיש כי הצינות הוכחה כפתרון הנכון לבעיית היהודים לפני השואה. הוא מדגיש שאינו דוגל ב"שלילת הגולה" אך מבקש להעמיד גבול עקרוני בין הזהות היהודית בישראל לזו שבתפוצות. בשביל יהודי החי במדינת ישראל ערכים יהודיים וזהות יהודית הם מציאות חיים יום-יומית על כל בעיותיה, ואילו בשביל יהודי אמריקני ערכים אלו מצויים "בקופסת בשמים הנפתחת רק בשבת ובחג". הכותב מותח ביקורת על ישראלים הבוחרים לחיות מחוץ לישראל המעדיפים שלא להתמודד עם האחריות היום-יומית למציאות בארץ. הוא יוצא נגד התופעה התולה את הזהות היהודית בטקסטים ישנים וברוחניות וקורא ללטש את המושג הממשי והחי "מולדת".

סקירה והערכה: הכותב מעלה את דעותיו והשקפותיו על המושג "מולדת" בהקשר לקהילה הגדולה והחזקה של יהודים הגרים מחוץ לישראל – יהדות ארצות הברית. זהו מקרה מובהק שבו נסיבות הכתיבה קובעות את נימת הדברים. הכותב נדחק למצב שבו עליו ללמד סנגוריה על עצמו ולהדוף האשמה שפגע בכבודם של מארחיו היהודים, אזרחי ארצות הברית, בנאום שנשא בכינוס אמריקני-יהודי, נכבד וחגיגי.

לפניו עמדו מן הסתם שתי מטרות הכרוכות זו בזו: הבהרת כוונותיו (באותו נאום) בדייקנות מרבית וטיהור שמו הטוב. בנסיבות לא נוחות כאלה יש לרטוריקה חשיבות ראשונה במעלה. א"ב יהושע בוחר לפתוח בטון וידיי, בדרך של שחזור אותו אירוע, ואותו מושב, ועמו חשיפת אי-הנעימות שחש וציפיותיו שנשברו. הטיעון שהוא בונה בדבר הקשר בין יהדות ארה"ב למולדת אינו היסטורי-אידאולוגי בלבד; יש לו היבט קונקרטי, מעשי, עכשווי: יכולתו לשכנע את קהל קוראיו תעשה אותם לבני בריתו ותהדוף את הטענות שהטיחו בו. וכך במכוון או אולי בלי משים, נימת הדברים היא חריפה, מושחזת, מרירה ולגלגנית ואף מאיימת. בטיעון שלו שזור האישי בהיבט הכללי; העומד למשפט ציבורי – כמותו – מן הדין שישלף את מיטב הנשק שבידו.

ואלה בתמציתיות רעיונותיו-טענותיו: רוב העם היהודי נכשל בתחזית ההיסטורית, ולא צפה מראש את השואה, ולכן לא עלה לארץ ישראל; מדינת ישראל עשויה להיות אפיזודה חולפת בהיסטוריה היהודית; זהות יהודית משמעה התמודדות עם מלוא מרכיבי החיים, כפי שמתנהלים חיי היהודים בישראל הריבונית; המולדת והלשון הן תשתית ויסוד בזהותו של כל אחד; ההתבוללות אינה קיימת במולדת; עיסוק בלימוד טקסטים ובפעילות ארגונית של מוסדות משמעה זהות יהודית חלקית; המושג המוחשי "מולדת" עולה בחשיבותו על המושג העמום "רוחניות יהודית" שאחד מביטוייו הוא האדרת טקסטים.

דברים וטענות אלו באים לידי ביטוי במצב שבו הכותב מצוי בקונפליקט גלוי, פומבי. אין הדברים נפרסים בנחת אקדמית של הוגה השוטח את משנתו בפני קהל צמא דעת וניטרלי.

זו כתיבה בין-טקסטואלית: טקסט הנכתב על תשתית של טקסט קודם, דבור, שנאמר בעל פה בידי אותו מוען. ואנו הקוראים לא רק שומעים כאן איזואולוגיה על מולדת ופזורה, אלא לומדים שיעור ברטוריקה של העלאת טיעון: אל תהא נמהר וקיצוני בהצגת עמדותיך, שמא יתקומם הציבור ויתקוף (ונמצאת מפסיד).

א"ב יהושע מסיים בנימה של ודאות (תחבולה רטורית יעילה) כי אף על פי שהיהודים האמריקנים הגיבו כנפגעים מדבריו באותו כינוס, אין ספק כי בלבם חשו שאמר דברים צודקים ואמיתיים.